PAVLOVAC & PODGRAD 2025

Prve arheološke raziskave srednjeveške trdnjave in grobišča s stečki nad Pračo, vzhodna Bosna

Saša Čaval, Inštitut za antropološke in prostorske študije ZRC SAZU & Stanford University, ZDA;
Lucija Grahek, Inštitut za arheologijo ZRC SAZU;
Monika Milosavljević, Oddelek za arheologijo, Filozofska fakulteta Univerze v Beogradu, SRB;
Admir Džemidžić, Zavičajni muzej Goražde, BIH

Funded by the European Union

Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or ERC. Neither the European Union nor the ERC can be held responsible for them.

SAD: **Arheologija v letu 2025**, Atrij ZRC SAZU, 4. in 5. 6. 2026

STONE

Pavlovac in Podgrad

Pavlovac 2025

Arheološke raziskave znotraj srednjeveške trdnjave

Lega in nastanek

Trdnjava leži nad dolino reke Prače in predstavlja eno ključnih utrjenih točk v poznosrednjeveški pokrajini vzhodne Bosne. Zgrajena je bila v začetku 15. stoletja v času vojvode Pavla Radinovića.

Strateška vloga

Nadzirala je komunikacijske poti ter širšo poselitveno in gospodarsko krajino. Ob osmanski ekspanziji je bila del obrambne mreže vzhodne Bosne.

Izkopavanja 2025

Osredotočili smo se na dve območji: stolp Crkvina v zgornjem dvorišču in naravno skalno formacijo v spodnjem dvorišču.

KLJUČNA DEJSTVA

- Zgrajena: začetek 15. stol.
- Naročnik: vojvoda Pavle Radinović
- Dolina reke Prače, vzhodna Bosna
- Tip: utrjeni kompleks z dvorišči in stolpi
- Vloga: obramba, rezidenca, reprezentacija

Dve območji izkopavanj

OBMOČJE 1 · CRKVINA

Stolp na najvišjem delu trdnjave nosi toponim **Crkvina**. Raziskali smo pol stolpa in naleteli na masivne zidove (višina > 2 m) iz lokalnega apnenca z ohranjenim ometom.

Dekorativni členi iz lehnjaka (konzolni stolpički ob zidovih) so obočne opore pritličja – jasen kazalnik cerkvene arhitekturne dekorativne opreme znotraj trdnjave.

Avtor: Filip Stefanović

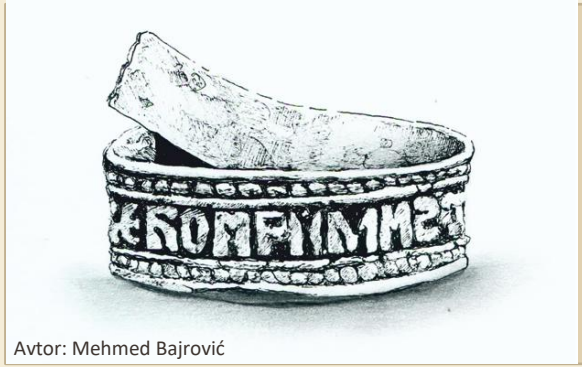
Dve območji izkopavanj

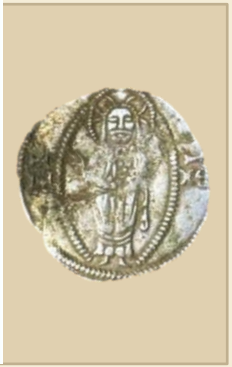

Avtor: Filip Stefanović

OBMOČJE 2 · SPODNJE DVORIŠČE

Avtor: Mehmed Bajrović

Sonda (5 × 2 m) čez naravno skalno formacijo sredi dvorišča. Skala je služila kot osnova kuhinje in kovačnice.

Severna stran: zlat prstan, raguzanski srebrnik, živalske kosti, žlindra.
Južna stran: vklesan krožni jarek z nejasno funkcijo – tema za naslednjo sezono.

Pavlovac – več kot vojaška postojanka

Sinteza ugotovitev 2025

01 **Sakralni prostor v trdnjavi –** Dekorativni arhitekturni členi iz lehnjaka skupaj s toponimom Crkvina prepričljivo kažejo na kapelo ali cerkev – prvi konkreten dokaz sakralne rabe Pavlovca.

02 **Naravna skala kot jedro bivanja –** Skalna formacija v spodnjem dvorišču ni bila ovira, temveč osnova za kuhinjo in kovačnico, ki pričata o premišljeni organizaciji prostora znotraj gradu.

03 **Materialna kultura in povezave –** Zlat prstan, raguzanski srebrnik, živalske kosti in žlindra zaokrožijo sliko: Pavlovac je bil živahen prostor bivanja, obrti in medregionalnih ekonomskih stikov.

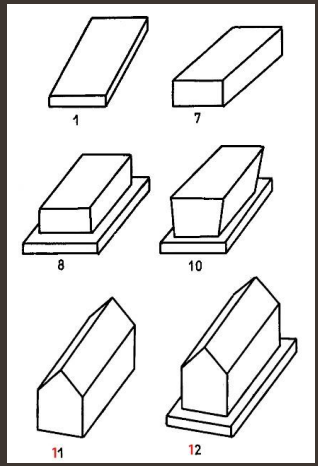
04 **Odprta vprašanja – naslednja sezona –** Preostala polovica stolpa Crkvina, sledenje krožnemu jarku na južni strani skale ter dokumentacija lesenih koč na terasah zgornjega dvorišča.

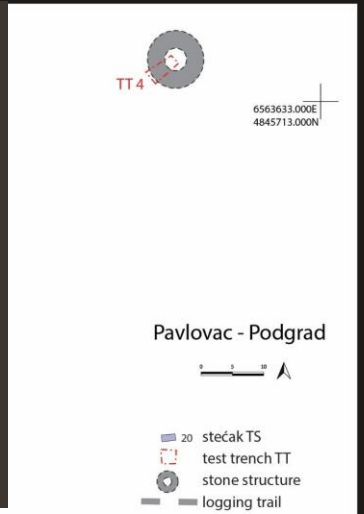
Pavlovac odpira novo razumevanje trdnjave kot dinamičnega prostora na pragu osmanske osvojitve.

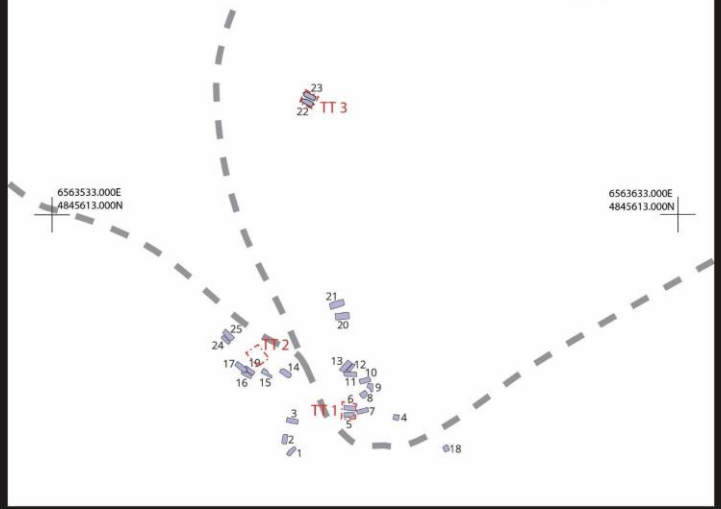
Kdo so bili ljudje, ki so živeli v senci trdnjave Pavlovac?

Podrgad 2025

Arheološke raziskave grobišča s stečki

Raziskovalna vprašanja

Koliko stečkov je ohranjenih?
Ali so grobovi še nedotaknjeni?
Kdo so bili pokopani posamezniki?

KLJUČNA DEJSTVA

- Prvi sistematični pregled nekropole
- 25 dokumentiranih spomenikov v le 6-ih osnovnih oblikah
- Več stečkov je premaknjenih in razlomljenih.

Izkopavanja 2025

Odmaknili smo 3 stečke in izkopali 3 testne sonde.

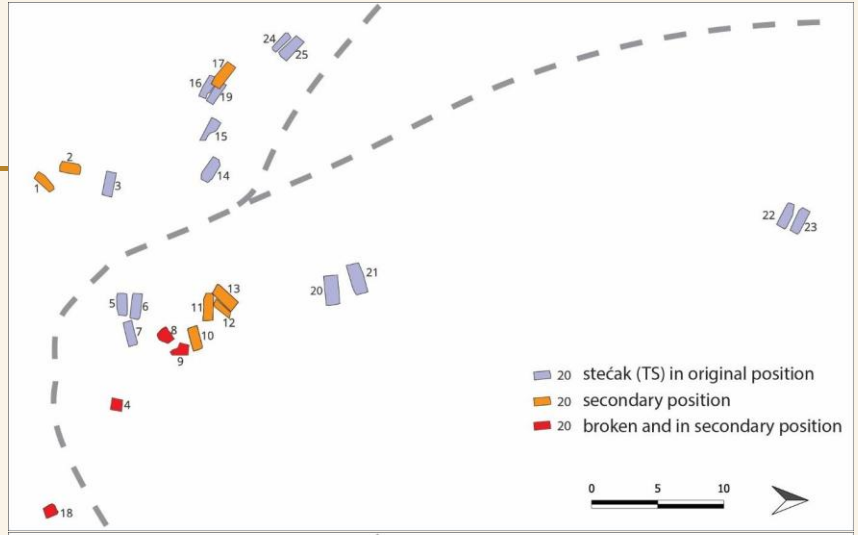
Umestitev testnih sond

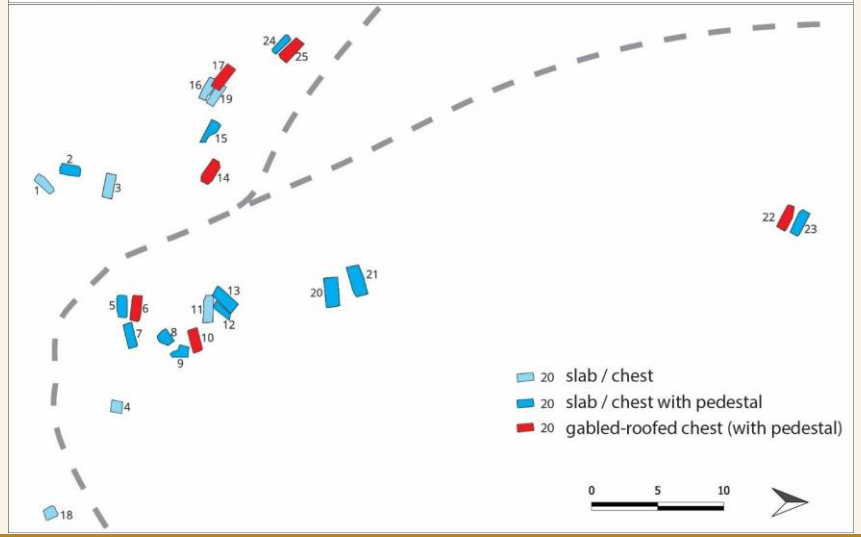
STEČEK 17 · SONDA 2

Najočitnejši primer premaknjenega nagrobnika je **steček 17**, ki je bil odložen vrh dveh drugih stečkov.
Vzhodno od te skupine stečkov je bila manjša jama – mesto izkopa sonde 2.

Nedvomni ostanki groba, ki bi ga prvotno obeleževal premaknjen steček, niso bili odkriti.

Dva grobova iz sonde 1

SONDA 1 · GROB 1

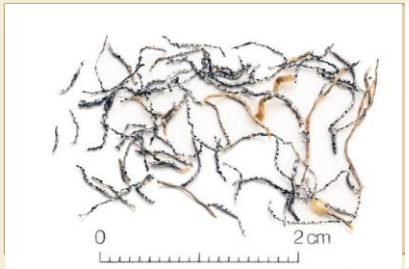

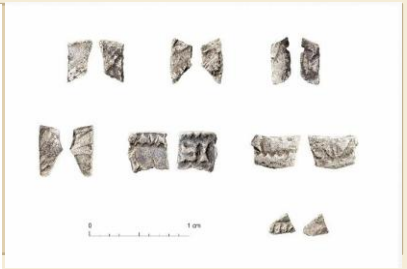
Pod stečkom v obliki slemenjaka – dvokapne skrinje – smo odkrili (> 1,2 m) globoko grobno jamo.
Pokojnik je bil pokopan v leseni krsti s pokrovom, pritrjenim z dolgimi železnimi žeblji.

Fragmentirani skeletni ostanki odraslega moškega.

Plemkinja iz Pavlovca?

SONDA 3· GROB 4

Po ročni odstranitvi stečka se je takoj pokazal obris (1,4 m globoke) grobne jame.

Pokop je bil sprva očitno označen z dvema kamnoma – steček postavljen kasneje.

Na dnu slabo ohranjeni skeletni ostanki (zelo verjetno) ženske, pokopane v leseni krsti z dolgimi, železnimi žeblji.

Ostanki brokatnega oblačila in srebrnega kovanca kažejo na višji družbeni status pokojnice.

Enigmatična struktura

SONDA 4 · RUŠEVINE STOLPA?

SV od nekropole smo dokumentirali krožno kamnito strukturo.

Pregled je nakazoval možnost ruševin objekta, ki je omenjen že v starih topografskih podatkih okolice trdnjave Pavlovec.

Testni jarek je potrdil koncentracijo kamna – raziskava ni bila zaključena in interpretacija ostaja odprta.

Podgrad – nekropola s stečki na grobljah

Sinteza ugotovitev 2025

01 **Obseg in značilnosti nekropole –** Najmanj 23 ohranjenih stečkov, ki jih razvrščamo v dve oblikovni skupini – plošče oziroma skrinje ter slemenjaki. Praviloma se skupaj nahaja par iz obeh skupin stečkov. Za mesto pokopa so očitno izbrane manjše naravne vzpetine – groblje, podobne prazgodovinskim grobnim gomilam.

02 **Način pokopa pod stečki –** Vsi raziskani grobovi so bili pokopi v lesenih krstah, v globoko vkopanih grobnih jama. Mesto pokopa je bilo sprva najverjetneje le markirano – indici o naknadni postavitvi nagrobnih obeležij – stečkov.

03 **Materialna kultura in povezave –** Ostanki brokatnega oblačila, srebrnega kovanca ter značilnosti pokopov nakazujejo povezavo pokojnikov z višjimi družbenimi sloji iz trdnjave Pavlovac.

04 **Odprta vprašanja – naslednja sezona –** Nadaljevanje raziskav grobov pod stečki za preverjanje teze o povezanosti spola pokojnika in oblike stečka ter zaključek testnih sondiranj na kamniti strukturi – domnevnih ruševinah stolpa.

Podgrad odpira novo razumevanje povezav med stečki, identiteto pokojnikov in družbenim prostorom poznosrednjeveškega Pavlovca.

Hvala za pozornost